

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
BIURO ANALIZ

BIULETYN

nr 25 (270) • 11 kwietnia 2005 • © PISM

nr egz. _____

Redakcja: Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny), Adam Eberhardt, Maria Konopka-Wichrowska, Maciej Krzysztofowicz, Grażyna Nowocień-Mach (redaktor tekstu), Emil Pietras (sekretarz Redakcji), Edyta Posel-Częściak, Rafał Tarnogórski

Raport Sekretarza Generalnego ONZ z 21 marca 2005 r. W większej wolności: rozwój, bezpieczeństwo i prawa człowieka dla wszystkich

Łukasz Kulesa, Rafał Tarnogórski

Raport Sekretarza Generalnego ONZ ma być podstawą do podjęcia przez Zgromadzenie Ogólne decyzji o reformie organizacji. Zawiera on zalecenia dotyczące zmian instytucjonalnych oraz poprawek do Karty NZ. Mało prawdopodobne wydaje się przyjęcie ich w całości, gdyż wiele kwestii budzi kontrowersje. Wciąż nie ma zgody co do modelu reformy Rady Bezpieczeństwa. Natomiast proponowane formalne określenie przez nią warunków użycia siły jest niekorzystne dla stałych członków, gdyż ogranicza ich swobodę decyzji.

W tym roku przypada sześćdziesiąta rocznica powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz piąta rocznica przyjęcia Deklaracji Milenijnej i opracowania ośmiu Milenijnych Celów Rozwoju (MCR), zawierających zobowiązania społeczności międzynarodowej m.in. do redukcji ubóstwa i głodu, poprawy dostępu do edukacji, walki z AIDS, ochrony środowiska naturalnego – przewidujące działania do 2015 r.

Jubileusz dał nowy impuls do reformy ONZ. W listopadzie 2003 r. Sekretarz Generalny powołał Panel Wysokiego Szczebla ds. Zagrożeń, Wyzwań i Zmiany. Jego zadaniem były ocena stanu bezpieczeństwa międzynarodowego i zaproponowanie zmian w działaniu i strukturze ONZ. Raport Panelu, Bezpieczniejszy świat: nasza wspólna odpowiedzialność, został ogłoszony 2 grudnia 2004 r. Zawarto w nim ponad 100 zaleceń dotyczących kwestii politycznych i instytucjonalnych¹. Sekretarz Generalny powołał także niezależne ciało doradcze, pracujące pod nazwą Projekt Milenijny Narodów Zjednoczonych, które miało opracować globalny plan realizacji MCR. Wynikiem prac tego zespołu był raport Inwestowanie w rozwój: praktyczny plan realizacji Milenijnych Celów Rozwoju, przedstawiony 18 stycznia br. Oba dokumenty posłużyły Sekretarzowi Generalnemu do opracowania raportu całościowego, który ma się przyczynić do podjęcia decyzji o reformie ONZ. Może ona zapaść na jubileuszowej sesji

¹ Patrz Ł. Kulesa, R. Tarnogórski, *Przyszłość ONZ – reinterpretacja czy zmiana Karty Narodów Zjednoczonych?*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, t. 5, nr 1 (23), styczeń–luty 2005, s. 35–65.

Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych we wrześniu 2005 r. w Nowym Jorku.

We wstępie raportu Sekretarza Generalnego, W większej wolności: rozwój, bezpieczeństwo i prawa człowieka dla wszystkich, czytamy, że współcześnie niemożliwe jest odrębne rozpatrywanie zagadnień bezpieczeństwa, rozwoju i przestrzegania praw człowieka. Kolejne rozdziały poświęcone są: „wolności od niedostatku”, „wolności od strachu” oraz „wolności do życia w godności”, jako równorzędnym celom determinującym działania ONZ. W ten sposób uwzględnione zostały różne opinie społeczności międzynarodowej na temat hierarchii zagrożeń i potrzeb. O ile dla jednych państw podstawowym problemem jest terroryzm międzynarodowy, czy też proliferacja broni masowego rażenia, o tyle dla innych istotne znaczenie ma kwestia zapewnienia pomocy rozwojowej, czy też dostępu do rynków światowych. Jak wynika z raportu, aby osiągnąć postęp w reformowaniu ONZ, państwa członkowskie powinny dostrzec związek między wskazanymi problemami, a rozwiązując je, działać w sposób skoordynowany.

Część raportu dotycząca „wolności od niedostatku” odwołuje się głównie do Deklaracji Milenijnej i Milenijnych Celów Rozwoju. Zgodnie z zaleceniami Projektu Milenijnego, Sekretarz Generalny wzywa do przyspieszenia prac nad wypełnieniem przyjętych zobowiązań, wskazując obszary priorytetowe i takie, gdzie możliwe jest szybkie osiągnięcie sukcesów (np. szersza dystrybucja środków przeciwko malarii). Podkreśla konieczność większego zaangażowania zarówno państw rozwiniętych (m.in. pomoc rozwojowa na poziomie 0,7% PKB), jak i rozwijających się (np. opracowanie do 2006 r. kompleksowych krajowych strategii realizacji MCR).

Istotne propozycje zawiera część raportu dotycząca bezpieczeństwa („wolności od strachu”). Wzywa państwa członkowskie do uzgodnienia „nowego porozumienia w dziedzinie bezpieczeństwa” opartego na założeniu, że całościowo rozumiane bezpieczeństwo obejmuje „wolność” od zagrożeń zarówno tradycyjnych, jak i nowych. Żadne państwo nie jest w stanie samodzielnie zapewnić ochrony sobie i swoim obywatelom. Nowe porozumienie powinno ułatwić przyjęcie całościowej konwencji dotyczącej zwalczania terroryzmu międzynarodowego, która zawierałaby powszechnie obowiązującą definicję aktu terrorystycznego. Proponuje się utworzenie Komisji Budowania Pokoju, której zadaniem byłoby koordynowanie pomocy dla państw odbudowujących się po konfliktach zbrojnych.

Elementem porozumienia powinno się stać uporządkowanie kwestii legalnego użycia siły. Raport potwierdza, że państwa mają prawo do samoobrony, które obejmuje samoobronę prewencyjną w razie bezpośredniego zagrożenia atakiem. W przypadkach potencjalnego zagrożenia (jak można domniemywać, ze strony „państw zbójcekich”) Rada Bezpieczeństwa jest upoważniona do podjęcia stosownych działań, włączając w to użycie siły. Zarzuca się jej jednak, że nie jest zdolna podejmować takich decyzji z powodu postawy stałych członków, chroniących interesy swoje lub sojuszników. Kofi Annan proponuje zatem przyjęcie przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji zawierającej wytyczne, jakimi będzie się ona kierować, podejmując decyzje o użyciu siły. Rada miałaby oceniać wagę zagrożenia, cele akcji zbrojnej, konieczność użycia siły wobec wyczerpania czy niecelowości zastosowania innych środków, proporcjonalność akcji do zagrożenia, a także perspektywy powodzenia. Ustalone zostałyby w ten sposób ramy dyskusji w Radzie na temat użycia siły w konkretnych przypadkach.

Rozdział raportu poświęcony „wolności do życia w godności” dotyczy przestrzegania praw człowieka oraz realizacji zasad rządów prawa i demokracji przez państwa członkowskie. Widoczna jest wyraźna różnica między deklaracjami państw a późniejszą praktyką. Raport wyraża poparcie dla koncepcji „odpowiedzialności za zapewnienie ochrony”. Zakłada ona, że państwa mają obowiązek zapewnienia swym obywatelom ochrony w obliczu ludobójstwa, czystek etnicznych, zbrodni przeciwko ludzkości. Jeżeli państwo nie chce lub nie jest zdolne wypełnić tego obowiązku (oczywiście również wtedy, gdy samo ten obowiązek narusza), odpowiedzialność przechodzi na poziom społeczności międzynarodowej i może łączyć się z podjęciem przez nią akcji zbrojnej. Decyzja w takim przypadku należałaby do Rady Bezpieczeństwa.

Ostatni rozdział, dotyczący reform instytucjonalnych i wprowadzenia poprawek do Karty NZ, zawiera – budzące największe zainteresowanie – propozycje rozszerzenia składu Rady Bezpieczeństwa. Zakładają one zwiększenie liczby członków z 15 do 24 i utworzenie nowej kategorii członków stałych niemających prawa weta (model A) lub kategorii członków niestałych wybieranych na 4 lata z możliwością ponownego wyboru (model B). Sekretarz Generalny zaznacza, że ostateczna decyzja co do tego należy do państw członkowskich, które wzywa do osiągnięcia porozumienia przed jubileuszową sesją Zgromadzenia Ogólnego we wrześniu 2005 r.

Raport dostrzega potrzebę zreformowania Komisji Praw Człowieka ONZ, której członkami stają się państwa członkowskie łamiące te prawa. Sekretarz Generalny proponuje zastąpienie jej Radą Praw Człowieka, mniej liczną niż Komisja (53 państwa). Jej członków wybierałoby Zgromadzenie Ogólne większością 2/3 głosujących. Obecnie członkowie Komisji są wyznaczani przez regionalne grupy państw, a ich wybór przez Radę Gospodarczą i Społeczną jest formalnością.

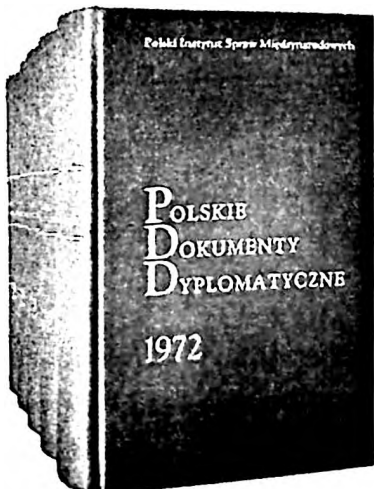
Ostateczny kształt reformy ONZ będzie wynikiem kompromisu między państwami członkowskimi. Sekretarz Generalny plan tych reform traktuje jako pakiet związanych ze sobą propozycji. Pozycja Kofiego Annana, zwłaszcza po skandalu związanym z programem „Ropa za żywność”, jest jednak zbyt słaba, by zdołał przekonać najważniejsze państwa członkowskie do swoich racji. Prawdopodobne jest zatem uzgodnienie reformy instytucjonalnej (w tym poszerzenie składu Rady Bezpieczeństwa) i utworzenie niektórych proponowanych struktur (np. Komisji Budowania Pokoju).

Mniej realne wydaje się natomiast przyjęcie całości pakietu. Chociażby dlatego, że określenie warunków użycia siły przez Radę Bezpieczeństwa jest niekorzystne dla jej stałych członków, zmuszając ich do publicznego dyskusowania i uzasadniania swojego stanowiska. Poparcia takiej inicjatywy odmówią Stany Zjednoczone, ponieważ formalnie utrudnia przeprowadzanie jednostronnych akcji wojskowych. Z kolei koncepcja „odpowiedzialności za zapewnienie ochrony” jest kontrowersyjna zarówno dla tych państw, które same naruszają prawa swoich obywateli, jak i dla tych, które obawiają się interwencji w ich sprawy wewnętrzne pod pozorem ochrony praw człowieka.

Raport stanowi podstawę do dyskusji państw członkowskich o zakresie reformy organizacji i w dużej mierze jest zbieżny z polskim stanowiskiem, wyrażonym w projekcie Nowego Aktu Politycznego. Można to wykorzystać przy promowaniu idei przyjęcia polskiego dokumentu podczas jubileuszowego szczytu Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku.

OGŁOSZENIA

NOWOŚCI WYDAWNICZE

Polskie Dokumenty Dyplomatyczne **1972**

Pod red. Włodzimierza Borodzieja,
Warszawa 2005, ISBN 83-89607-00-x,
oprawa twarda, 828 s., cena 149,00 zł

Wiele krajów o ustabilizowanym systemie demokratycznym od dawna wydaje swoje dokumenty dyplomatyczne, z reguły przeznaczając na jeden rok kalendarzowy jeden tom wydawnictwa o charakterze ciągłym. Dokumenty te ukazują się najwcześniej w trzydzieści lat po ich wytworzeniu.

Seria Polskie Dokumenty Dyplomatyczne ma objąć okres 1918–1989, ujęty w około siedemdziesięciu tomach. Jednocześnie podjęte zostały prace nad materiałami z okresu II Rzeczypospolitej i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Jeden tom będzie z reguły obejmował jeden rok kalendarzowy.

Polskie Dokumenty Dyplomatyczne to źródła pisane dotyczące stosunków Polski z zagranicą, wytworzone przez polskie organy władzy, instytucje publiczne, prasę, partie polityczne i inne organizacje społeczne, bądź przechowywane w zespołach archiwalnych tych podmiotów.

Podstawową rolę odgrywają źródła wytworzone przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Ważne są także dokumenty pochodzące z Rady Ministrów i jej kancelarii, korespondencja z ministerstwami, a po 1945 r. – akta partyjne (przede wszystkim z zasobu KC PZPR).

Informacje o sprzedaży: 556 80 09